

MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA IJODIY FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK JIHLTLARI

Oripova Munisa Shamsiddinovna

Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi "Maktabgacha ta'limni muvofiqlashtirish" bo'limi boshlig'i

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim jarayonida ijodiy faoliyatni tashkil etishning psixologik-pedagogik asoslari keng tahlil qilingan. Maktabgacha yosh davrining psixologik xususiyatlari, ijodkorlikning rivojlanish mexanizmlari, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalar va rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish masalalari yoritilgan. Ijodiy faoliyatni samarali tashkil etish orqali bolalarda mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik va ijtimoiy faollik shakllanishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar:

Maktabgacha ta'lim, ijodiy faoliyat, ijodkorlik, psixologik rivojlanish, tasavvur, tafakkur, motivatsiya, rivojlantiruvchi muhit, pedagogik texnologiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.

Аннотация

В статье подробно рассматриваются психолого-педагогические основы организации творческой деятельности в системе дошкольного образования. Анализируются психологические особенности дошкольного возраста, механизмы развития творчества, современные педагогические технологии и создание развивающей среды. Обосновывается значение творческой деятельности в формировании самостоятельности, инициативности и социальной активности детей.

Ключевые слова:

дошкольное образование, творческая деятельность, творчество, психическое развитие, воображение, мышление, мотивация, развивающая среда, педагогическая технология, личностно-ориентированное обучение.

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida maktabgacha ta'lim bosqichi uzluksiz ta'limning muhim bo'g'ini sifatida e'tirof etilmoqda. Chunki aynan 3–7 yosh oralig'ida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, uning intellektual va emotsional rivojlanishi jadal kechadi.

Bugungi kunda jamiyat ijodiy fikrlovchi, moslashuvchan va innovatsion g'oyalarga ega shaxslarni talab etmoqda. Shu bois ijodkorlikni rivojlantirish jarayoni maktabgacha yoshdan boshlanishi lozim. Ijodiy faoliyat bolaning ichki salohiyatini ochish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish hamda ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim omildir.

Ijodiy faoliyatning nazariy-metodologik asoslari

Ijodiy faoliyat – bu yangi mahsulot, g'oya yoki yechim yaratishga qaratilgan ongli jarayondir. Psixologiya fanida ijodkorlik insonning yuqori darajadagi aqliy faoliyati sifatida talqin qilinadi.

L.S. Vigotskiy ijodkorlikni tasavvur bilan bog'lab, uni bola rivojlanishining muhim ko'rsatkichi sifatida baholagan. Uning fikricha, tasavvur real tajriba

asosida shakllanadi va yangi kombinatsiyalar hosil qiladi. J. Piaje esa bolalarning bilish jarayonlari bosqichma-bosqich rivojlanishini ta'kidlab, maktabgacha yoshni obrazli tafakkur ustunlik qiladigan davr sifatida ko'rsatadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlik quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

- syujetli-rolli o'yinlar;
- tasviriy san'at;
- konstruktorlik faoliyati;
- musiqiy ijod;
- og'zaki nutq ijodi (hikoya tuzish).

Maktabgacha yosh davrining psixologik xususiyatlari

Maktabgacha yosh davri quyidagi psixologik xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

1. Obrazli tafakkurning ustunligi

Bu davrda bola predmet va hodisalarni obrazlar orqali idrok etadi. Tasavvur real voqelikni qayta ishlash orqali yangi obrazlar yaratadi.

2. Emotsional sezgirlik

Bolalar emotsional jihatdan sezgir bo'lib, rag'bat va qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadi.

3. Taqlid va modellashtirish

Bolalar kattalar faoliyatini o'yin orqali modellashtiradi.

4. Qiziqishning yuqoriligi

Ichki motivatsiya kuchli bo'lib, yangilikka intilish yuqori darajada namoyon bo'ladi.

Shu xususiyatlar ijodiy faoliyatni samarali tashkil etish uchun psixologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Ijodiy faoliyatni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari

Ijodiy faoliyatni tashkil etishda quyidagi pedagogik shartlar muhim ahamiyatga ega:

1. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Har bir bolaning individual qobiliyatlari va qiziqishlari hisobga olinadi.

2. Erkin tanlov imkoniyati

Bolaga faoliyat turini tanlash imkonini berish uning mustaqilligini oshiradi.

3. Muammoli vaziyat yaratish

Savollar orqali bolani fikrlashga undash ijodiy tafakkurni rivojlantiradi.

4. Integratsiyalashgan mashg'ulotlar

Rasm chizish, hikoya tuzish va rolli o'yinlarni birlashtirish yuqori samaradorlik beradi.

Rivojlantiruvchi ta'lim muhitini shakllantirish

Rivojlantiruvchi muhit – bu bolani mustaqil izlanishga undovchi shart-sharoitlar majmuasidir.

Muhit quyidagi talablarga javob berishi kerak:

- xavfsiz va estetik jihatdan jozibador bo'lishi;
- erkin foydalanish mumkin bo'lgan materiallarga ega bo'lishi;
- ijodiy tajribalarni qo'llab-quvvatlashi.

Teatr burchagi, san'at markazi, konstruktorlik zonasi, tajriba o'tkazish joylari bolalarning ijodiy faolligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar

Ijodiy faoliyatni rivojlantirishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- loyiha metodi;
- "Aqliy hujum" usuli;
- art-terapiya elementlari;
- drammatizatsiya;
- STEAM elementlari (oddiy tajribalar orqali).

Masalan, "Tabiat mo'jizalari" loyihasi doirasida bolalar rasm chizadi, tajriba o'tkazadi va hikoya tuzadi. Bu integrativ yondashuv ijodiy fikrlashni kuchaytiradi.

Oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligi

Ijodiy rivojlanish uzluksiz bo'lishi uchun oila bilan hamkorlik muhim. Ota-onalar bilan:

- ijodiy ko'rgazmalar;
- mahorat darslari;
- seminar-treninglar;
- oilaviy loyihalar tashkil etilishi tavsiya etiladi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida ijodiy faoliyatni tashkil etish shaxs rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Psixologik jihatdan tasavvur, tafakkur va motivatsiya asos bo'lsa, pedagogik jihatdan to'g'ri metod va rivojlantiruvchi muhit muhim rol o'ynaydi.

Samarali tashkil etilgan ijodiy faoliyat natijasida bolalarda:

- mustaqil fikrlash;
- tashabbuskorlik;
- muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish;
- ijtimoiy faollik shakllanadi.

Bu esa kelajakda raqobatbardosh va ijodkor shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Ijodiy faoliyatni tashkil etishning amaliy mexanizmlari va diagnostikasi

Maktabgacha ta'lim jarayonida ijodiy faoliyatni samarali tashkil etish nafaqat nazariy asoslarni bilishni, balki aniq metodik mexanizmlarni qo'llashni ham talab etadi. Ijodkorlikni rivojlantirish tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etilgandagina yuqori natija beradi.

1. Ijodiy faoliyatni tashkil etish bosqichlari

Ijodiy faoliyatni tashkil etish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1-bosqich: Motivatsion bosqich

Bu bosqichda bolalarda qiziqish uyg'otish muhimdir. Tarbiyachi muammoli savol, qiziqarli vaziyat yoki ertak elementi orqali bolalarni faoliyatga jalb etadi. Masalan:

"Qanday qilib oddiy qog'ozdan uchadigan qush yasash mumkin?" kabi savol bolani izlanishga undaydi.

2-bosqich: Izlanish va tajriba bosqichi

Bolalar turli materiallar bilan mustaqil tajriba o'tkazadi, sinab ko'radi, xatolardan saboq oladi. Bu bosqich ijodiy tafakkurning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

3-bosqich: Natijani ifodalash bosqichi

Bola o'z ijodiy mahsulini namoyish etadi (rasm, konstruktsiya, sahna ko'rinishi, hikoya va boshqalar). Bu jarayon nutq rivoji va o'z-o'zini baholash ko'nikmasini mustahkamlaydi.

4-bosqich: Refleksiya bosqichi

Tarbiyachi bolalar bilan birgalikda bajarilgan ishni muhokama qiladi. "Senga nima yoqdi?", "Yana boshqacha qanday qilish mumkin edi?" kabi savollar ijodiy fikrlashni chuqurlashtiradi.

2. Ijodkorlikni rivojlantirish ko'rsatkichlari

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshiriladi:

- Mustaqil g'oya taklif qila olish;
- Noodatiy yechim topish qobiliyati;
- Tasavvur kengligi;
- Bir vazifaga bir nechta yechim topish;
- Emotsional ifodaning boyligi.

Psixologik diagnostika jarayonida kuzatish, suhbat, ijodiy topshiriqlar, rasm tahlili metodlaridan foydalaniladi. Masalan, "Erkin rasm chizish" topshirig'i bolaning tasavvur darajasini aniqlash imkonini beradi.

3. STEAM yondashuvi asosida ijodiy faoliyat

Zamonaviy ta'limda STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Maktabgacha ta'limda bu yondashuv oddiy tajribalar, qurilish o'yinlari, san'at elementlari orqali amalga oshiriladi.

Masalan:

- Suv bilan tajriba o'tkazish (qaysi buyum suzadi, qaysi biri cho'kadi);
- Konstruktor yordamida ko'prik qurish;
- Geometrik shakllardan rasm yaratish.

Bu jarayon bolalarning mantiqiy va ijodiy tafakkurini birgalikda rivojlantiradi.

4. Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi

Ijodiy faoliyat samaradorligi ko'p jihatdan tarbiyachining kasbiy mahoratiga bog'liq. Zamonaviy tarbiyachi:

- innovatsion metodlarni bilishi;
- bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olishi;
- rag'batlantiruvchi muhit yaratishi;
- ijodiy tashabbusni qo'llab-quvvatlashi lozim.

Tarbiyachi nazorat qiluvchi emas, balki yo'naltiruvchi va hamkor sifatida faoliyat olib borishi zarur.

5. Kutilayotgan pedagogik natijalar

Ijodiy faoliyat tizimli tashkil etilganda quyidagi natijalarga erishiladi:

- bolalarda mustaqillik va tashabbuskorlik rivojlanadi;

- nutq faolligi oshadi;
- ijtimoiy moslashuv yaxshilanadi;
- muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish ko‘nikmasi shakllanadi;
- o‘ziga ishonch ortadi.

Bu esa maktab ta’limiga tayyorgarlik jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yosh davrida ijodkorlikni rivojlantirish bolaning keyingi ta’lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ijodiy faoliyat nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki shaxsning intellektual va ijtimoiy kamolotini ta’minlovchi kompleks jarayondir.

Shunday ekan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijodiy faoliyatni tashkil etish tizimli, maqsadga yo‘naltirilgan va psixologik-pedagogik asoslangan bo‘lishi zarur. Faqat shundagina ijodkor, erkin fikrlovchi va raqobatbardosh shaxsni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ta’limda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt asoslari. – Toshkent, 2022.
2. Pedagogik psixologiya: darslik. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Sun’iy intellekt va ta’lim integratsiyasi masalalari. Ilmiy maqolalar to‘plami. – 2023.
4. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’limni tashkil etish. – Toshkent, 2021.
5. Karimov I.A. Ta’lim va taraqqiyot masalalari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.
6. Xoliqov A.A. Raqamli pedagogika asoslari. – Toshkent, 2021.
7. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris, 2020.
8. G‘ofurov O., Rahimova D. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2022.